Dubbele afrekening in debuut van Munye Oduber-Winklaar

Door Wim Rutgers

Gedichten zijn over het algemeen kort en combineren door hun geconcentreerde woordgebruik minimale middelen met maximale zeggingskracht. Dat is in zekere zin weliswaar kenmerkend voor alle literaire taalgebruik maar gedichten bezitten die eigenschap in hoge mate. De Nederlandse woorden 'dichten' en 'gedicht' geven dat kenmerk van poëzie prachtig weer. Daarom staat een gedicht ook omgeven door veel wit geïsoleerd op een pagina. Het gedicht is als een schilderij van woorden. Proza daarentegen vult pagina na pagina en vraagt om doorlezen. Verhalen kennen een begin, midden en een einde waar uiteindelijk alle motieven samenkomen tot een bevredigende afsluiting. Epische poëzie is een tussenvorm tussen lyriek en epiek. Een episch gedicht vertelt een verhaal maar bezit tegelijkertijd de concentratie van het gedicht.

De tweetalige bundel van Munye Oduber-Winklaar, 'Ta asina y awor mi ta regla cuenta cu bo / Zo reken ik nu met je af', is een van de weinige voorbeelden van epische poëzie die we in onze literaire traditie kennen. De dichteres vertelt na het openingsgedicht in tien episodes in twee keer bijna tachtig bladzijden het verhaal van een gebroken en daardoor mislukte liefdesrelatie. Het kortste gedicht beslaat enkele pagina's, de langere gedichten soms meer dan tien.

De uitgever heeft gekozen voor een tweedelige bundel met eerst het volledige Papiamentstalige origineel waarna de door de dichter zelf gemaakte Nederlandse vertaling volgt. Dat vraagt van de lezer een concentratie op een van beide talen. Met uitgaven waarin origineel en vertaling naast elkaar worden geplaatst kan de lezer steeds switchen. Bij deze presentatie veroordeelt de lezer zich bij een dergelijke werkwijze tot voortdurend bladeren van voor naar achteren en omgekeerd.
De bundel opent met een apologie voor het schrijven: "Demasiado largo / Mi a biba / ta skirbi sconde // Te lang / heb ik /ondergedoken / verscholen / in mijn schrijven / geleefd". Zekere publicatie-angst tegenover haar eiland, haar familie, vrienden en haar zelf weerhield de auteur ervan met haar poëzie tevoorschijn te komen. Ooit schreef Jules de Palm over de koloniale schrijfangst die onze auteurs moeten overwinnen en we kennen op Aruba bundels met titels als 'Triminti' en 'Curashi' wat ook veel zegt over de drempel die een auteur over moet in een kleine gemeenschap waarin schrijven geen vanzelfsprekende traditie is. Maar eenmaal die barrière genomen is er bij Munye Oduber-Winklaar van de aanvankelijke aarzeling niet veel meer te merken en schrijft de auteur haar persoonlijke gevoelens onvervaard van zich af.

BESPIEGELING

De Papiamentstalige literatuur zou ingedeeld kunnen worden in vier historische fasen die verlopen van 'beschaving' in westerse zin zoals die in de negentiende eeuw na de abolitie door de koloniale macht en de lokale elite beoogd werd, via de specifieke vorm daarvan die vooral in de eerste helft van de twintigste eeuw door middel van 'bekering' door de missie werd gepropageerd en gepraktiseerd, naar de 'bevrijding' van Nederlands-Europese en westerse invloeden in de decennia na de Tweede Wereldoorlog en de 'bespiegeling' waar hedendaagse auteurs hun persoonlijke positie bepalen in de moderne maatschappij. Het zal duidelijk zijn dat Munye Oduber-Winklaar met haar bundel tot deze laatste fase behoort.

Met wie de dichteres wil afrekenen in haar poëtische verhaal onthult ze niet. De persoon wordt voortdurend aangesproken, maar Munye zegt ook: "Tevergeefs zullen enkele nieuwsgierigen te weten willen komen wie degene is met wie ik zou willen afrekenen Om het onderzoek te vergemakkelijken Ook om eventuele misverstanden te voorkomen wil ik toch wel meteen duidelijk stellen dat ik op de eerste plaats met mezelf Precies met mezelf wil afrekenen Wie de wereld wil veranderen zal maar met zichzelf moeten beginnen". Vandaar de dubbele afrekening.
Ik heb dit fragment dat over niet minder dan negentien versregels uitgespreid wordt, opzettelijk als proza weergegeven. Had Munye haar afrekening dan niet beter in de vorm van verhalend proza kunnen weergeven? Zeker niet, want door de poëtische presentatie wordt de emotionele inhoud versterkt. Door de versregels op bepaalde momenten af te kappen en door de isolatie van woorden in een aparte versregel, krijgen belangrijke inhoudselementen specifieke aandacht. Wie probeert om van de geciteerde zinnen poëzie te maken, zal ervaren dat er zich diverse mogelijkheden aanbieden die elk hun eigen accenten bewerkstelligen.

VERTALING

Het gaat me er niet om het hele verwerkingsproces van de verloren en mislukte liefde te volgen. Dat proces kan elke lezer immers al lezende voor zich reconstrueren. Ik wil nog even ingaan op de relatie tussen origineel en vertaling. De vertaling volgt het origineel getrouw maar niet letterlijk en woord voor woord. Als eerste gedicht na de intro is het door de juryleden Henry Habibe, Walter Palm en Paulette Smith voor de Simia Literaire Poëzieprijs bekroonde 'E soñorealidad / De droomrealiteit' opgenomen. Dat gedicht begint als volgt: "Bon spierta / pero den mi soño / mi a carga bo / yaya bo / hiba bo / den tur e higra di solo / te riba Malecon". In de Nederlandse vertaling: "Klaarwakker in mijn dromen / heb ik je meegenomen / In de zengende zon / langs de Malecon".
Afgezien van het verschil in het aantal verzen, het ontbreken van de herhalende opsomming en de vrijheid van woordkeuze heeft de dichter-vertaler hier een mooi resultaat bereikt met de handhaving van het eindrijm en zelfs alliteratie toegevoegd. Maar vaak is de vertaling heel wat minder literair waarbij rijm en ritme verloren gingen. Wie de bundel dus echt wil waarderen zal het origineel moeten lezen. Daarvan een voorbeeld.
Het omslag wordt versierd met een illustratie van een vlinder door José Maria Capricorne. Uit het gedicht 'E barbulet / De vlinder' blijkt duidelijk het verschil tussen Papiamentstalig origioneel en de Nederlandse vertaling. Ik citeer het begin: "Ki misha mi cu ne / Ta di unda mi a sac'e / Ecolecua / Awor mi sa / Algun decada pasa / mi plachi preferi / den mi buki di lesa / di klas dos / e tabata". Di fragment verliest in de vertaling veel van de klankrijkdom ern het rijm en daardoor een groot stuk van de impact op de lezer: "Die vlinder / Waar komt die / in Godsnaam / vandaan / Ja / Precies / Ik weet het nu / Enkele decennia terug / mijn lievelingsplaatje / uit het leesboekje / van de tweede klas". De vertaling dient daarom het begrip voor wie dat behoeft, ze verhoogt niet de waarde van de bundel als geheel.
Een afrekening met een veloren en mislukte geliefde zou een wraakneming kunnen inhouden, maar dat is in 'Zo reken ik nu met je af' niet het geval. De rekening die vereffend wordt is er een van verzoening: "Tur locual / a sosode / cu mi y cu bo / ta di un plan mayo / Ta asina mester tabata / Ta e papel aki / a pertenece nos / den e bida aki / Pa finalisa / mi a yega na e conclusion / cu abo ta pa semper / mi prome ilusion di amor / Abo ta pa semper tambe / mi prome desilusion di amor".

Intussen is de literatuur op Aruba veel verschuldigd aan Bonaire. Naast Hubert Booi en Belén Kock-Marchena profiteren we nu ook van de eveneens op dat eiland geboren Munye Oduber-Winklaar en haar poëzie. Dit debuut kwam tot stand met financiële steun van Unoca. Het is een aanwinst voor onze literatuur omdat het een tot nu toe onbekende vorm aan onze literaire traditie toevoegt. De bundel verdient dan ook een wijde verspreiding.

Munye Oduber-Winklaar: Ta asina y awor mi ta regla cuenta cu bo / Zo reken ik nu met je af.
Haarlem: Uitgeverij In de Knipscheer 2007
159 pagina's
ISBN 978 90 6265 576 2
www.indeknipscheer.nl